

جهانی شدن، آموزش عالی و توسعه همکاری‌های علمی بین‌المللی

عبدالعلی شرقی *

تاریخ دریافت: ۸۸/۴/۱۴

تاریخ تایید: ۸۸/۴/۲۰

چکیده:

گسترش روزافزون وسایل ارتباط جمعی، ضرورت شناخت صحیح مبتنی بر شناخت متقابل فرهنگ‌ها و ملت‌ها، امروزه بیش از هر زمان دیگری احساس می‌شود؛ چرا که با افزایش سرعت انتقال اطلاعات، امکان بروز سوء تفاهم‌ها بیش تر شده است و چنانچه کشورها به نحو صحیح میراث و دستاوردهای علمی و فن آوری امروزی خود را بیان نکنند و خود در صدد کسب اطلاعات صحیح از محیط علمی بین‌المللی بر نیایند، زبان‌های فراوانی خواهند دید. تاریخ نشان‌دهنده‌ی این واقعیت است که کشورها پس از آن که شاهد تحول اساسی در ساختار اجتماعی و سیاسی خود می‌شوند، بیش از پیش به امر روابط فرهنگی و علمی توجه نشان می‌دهند، تا دیدگاه‌های جدید خود را به جهانیان معرفی کنند. در طول تاریخ ریشه‌ی بسیاری از اختلاف‌ها و جنگ‌ها، ناشی از سوء تفاهم‌ها و عدم شناخت ملت‌ها نسبت به یکدیگر بوده و این در حالی است که روابط فرهنگی و علمی، عامل مؤثر در کاهش تنشج در روابط کشورها بوده است.

توسعه همکاری‌های علمی بین‌المللی در دنیای امروز و به خصوص در حوزه علوم و فن آوری، شالوده اصلی رشد و توسعه علمی هر کشور در فرآیند توسعه اقتصادی محسوب می‌شود و باید با توجه به روند جهانی شدن که تأثیر بسزایی بر افزایش همکاری‌های علمی و تحقیقاتی در سطح منطقه‌ای و جهانی دارد، مورد توجه خاص قرار گیرد (شرقی، ۱۳۸۴).

در این مقاله، جایگاه و شاخص‌های توسعه همکاری‌های علمی بین‌المللی آموزش عالی برای پاسخ‌گویی به فرصت‌ها و چالش‌های جهانی شدن به چالش کشیده می‌شوند.

واژگان کلیدی: جهانی شدن، توسعه، آموزش عالی و همکاری‌های علمی بین‌المللی.

دانشگاه‌ها، موسسه‌های آموزش عالی و مراکز علمی - پژوهشی؛ به عنوان نهادهایی برای کاهش و حذف فاصله بین دانش و فن آوری و نیز تقویت مبادلات علمی، آموزشی و فرهنگی میان ملل و فرهنگ‌ها از جایگاه مطلوبی برخوردار شده‌اند.

با مطالعه دو واژه جهانی شدن و بین‌المللی شدن، شاهد وجود دو گرایش عمده در ارائه تعاریف هستیم. گرایش اول، به نگاهی کاملاً تجاری اعتقاد دارد که جهانی شدن در ذرات خود یک ارتباط بدو اقتصاد و سپس فرهنگی یک سوپه است که طی آن اقتصاد و فرهنگ غالب، اقتصاد و فرهنگ سایرین را به شکل خود در می‌آورد. در این گرایش، گروهی جهانی شدن آموزش عالی را به معنی «مک دونالدی» شدن آن (پذیرش ارزش‌های آمریکایی) می‌دانند و معتقد هستند که براساس واقعیات موجود، جهانی شدن آموزش عالی از فرآیند مصطلح «مک دونالدی» شدن تأثیر می‌پذیرد (Altbach, ۲۰۰۴).

در چارچوب چنین تعریفی از جهانی شدن، بین‌المللی شدن عملی خلاق و آزادی برای کیی‌برداری از مفروضه‌ها و انگوهای غالب خواهد بود و دولت‌ها و نهادهای آموزشی و پژوهشی بیش از آن که نقش مستقلى در تولید دانش داشته باشند، به باز تولید و انطباق محصولات تولید شده با نیازهای خود می‌پردازند (Altbach, ۲۰۰۴).

بعضی دیگر از محققان، جهانی شدن را با مفهوم فرآیند یکسان‌سازی و یکی شدن مشابه دانسته‌اند (لکنر، ۱۳۸۱). گرایش دوم، جهانی شدن را حاصل روند تکامل زندگی اجتماعی بشر و قوت یافتن تعاملات میان جوامع و فرهنگ‌ها می‌داند. در این چارچوب، جهانی شدن روندی است که باعث ایجاد تعامل و وابستگی متقابل میان حقایق، دیدگاه‌ها و مفاهیم می‌شود و روشی است که وابستگی متقابل را دامن می‌زند (قربانی، ۱۳۸۲).

بنابراین، از آن جایی که حریم آموزش عالی را در جوامع، فرهیختگان احاطه کرده و آن را اداره می‌کنند، شاید بتوان از مجرای بین‌المللی سازی آموزش عالی به طور چشم‌گیری فرآیند جهانی شدن را به سوی آثار مثبت و سازنده‌ای رهنمون ساخت (بزرگمهری، ۱۳۸۳).

همکاری‌های علمی بین‌المللی از دید جهانی

یونسکو در سند راهبردی میان مدت خود (۲۰۰۸-۲۰۱۳)

با گسترش دنیای ارتباطات در هزاره سوم میلادی، تحولات نظام جهانی در حوزه‌های سیاست و به طور خاص اقتصاد (کمرنگ شدن جدی مرزهای اقتصادی و تجاری) و موفقیت‌هایی که بشر در پرتو فن آوری رایانه و شبکه اینترنت کسب کرده است، حوزه‌های مختلف حیات اجتماعی از جمله آموزش عالی را با دو پدیده هم‌سو، ولی متمایز؛ یعنی جهانی شدن به معنی یکی شدن و دیگری، بین‌المللی شدن به معنی همکار و شریک شدن رو به رو ساخته است. گرایش رو به رشد ملت‌ها به برقراری همکاری‌های بین‌المللی به علت وابستگی متقابل آن‌ها به یکدیگر نیز از لحاظ علمی، فرهنگی، اقتصادی و سیاسی امروزه بیش از هر زمان دیگر، با قدرت و قوت استمرار پیدا کرده است. و شناخت وسیع همکاری‌های علمی بین‌المللی که خود اکنون جنبه جهانی یافته است، بعدی از وابستگی متقابل کشورها به یکدیگر است (شرقی، ۱۳۸۲).

رشد فزاینده ارتباطات اجتماعی در گستره جهانی، زمینه مناسبی را برای همکاری‌های علمی بین‌المللی فراهم آورده است، تا به گونه‌ای که امروزه مبادلات علمی - فرهنگی نقش بنیادین در حیات اجتماعی ملل گوناگون ایفا می‌کند. پس جای هیچ شگفتی نیست که هر یک از کشورها بر اساس توان و اراده خویش تلاش دارند در عرصه چنین سازوکاری، سهم و نقشی برای خود کسب کنند، تا از قافله تمدن بشری چندان دور نیفتند.

از منظر یونسکو، پدیده جهانی شدن به معنی اختلاط و در هم نوردیده شدن مرزها، بر آموزش عالی تأثیرگذار است و بین‌المللی شدن آن، گزینه‌ای است که برای پاسخ‌گویی به فرصت‌ها و چالش‌های جهانی شدن اختیار می‌شود (Van Damme, ۲۰۰۲).

موضوع محوری در این روند، تبیین فرآیند بین‌المللی شدن آموزش عالی به عنوان راهکار پاسخ‌گویی به فرصت‌ها و چالش‌های جهانی شدن است. بنابراین با عنایت به اجتناب‌ناپذیر بودن فرآیند مذکور، مطالعه و پژوهش درباره آن کمک مؤثری به برنامه‌ریزی برای توسعه آموزش عالی در کشور خواهد بود.

تعریف و جایگاه همکاری‌های علمی بین‌المللی

با ظهور پدیده جهانی شدن، همکاری‌های علمی بین‌المللی

نظام‌های آموزش عالی از طریق همکاری‌های علمی بین‌المللی در زمینه‌های مشارکت بین موسسه‌های آموزش عالی و مراکز علمی - پژوهشی با عنایت به خلاصه دیدگاه‌های زیر تاکید کرده است:

- اصل همکاری بین‌المللی مبتنی بر همبستگی، به رسمیت شناختن یکدیگر و حمایت متقابل و مشارکتی صحیح که به شکلی منصفانه نه تنها منافع طرف‌ها بلکه ارزش تقسیم دانش و مهارت را نیز حفظ می‌کند، باید بر روابط بین مؤسسه‌های آموزش عالی در کشورهای توسعه یافته و کشورهای در حال توسعه حاکم شود، و به ویژه کشورهای کمتر توسعه یافته را بیشتر بهره‌مند سازد.

- برای ممانعت از فرایند فرار مغزها که موجب محدودیت کشورهای در حال توسعه و کشورهای در حال گذار از داشتن مغزهای متفکر می‌شود، باید برنامه‌های همکاری بین‌المللی، مبتنی بر مشارکت دراز مدت بین مؤسسه‌های جنوب و شمال که منجر به همکاری جنوب - جنوب نیز می‌شود، تدوین کرد؛ چرا که وجود آن‌ها لازمه سرعت دادن به پیشرفت‌های اجتماعی-اقتصادی است. باید به اجرای برنامه‌های آموزشی در کشورهای در حال توسعه، و در مراکز پیشرفته در شبکه‌های منطقه‌ای و بین‌المللی، با در نظر گرفتن اقامت‌های کوتاه مدت تخصصی و فشرده در کشورهای خارجی اولویت داد.

- همکاری باید بخشی جدا نا شدنی از وظایف نهادی مؤسسه‌ها و نظام‌های آموزش عالی شود. سازمان‌های میان دولتی، سازمان‌های خیریه و سازمان‌های غیر دولتی باید فعالیت خود را برای پا گرفتن طرح‌های همکاری میان دانشگاهی افزایش دهند. به ویژه از گذر خواهرخواندگی مؤسسه‌ها، بر مبنای همبستگی و مشارکت، در جهت پرکردن شکافی که بین کشورهای ثروتمند و فقیر در زمینه‌های شاخص تولید و اجرای دانش وجود دارد، هر مؤسسه آموزش عالی باید به ایجاد ساختار و یا سازمان خاصی برای ارتقا مدیریت و همکاری بین‌المللی اقدام کند.

- سازمان‌های بین دولتی و غیر دولتی فعال در آموزش عالی و حکومت‌ها، از طریق برنامه‌های همکاری دوجانبه و چند جانبه جوامع دانشگاهی و تمامی طرف‌های ذینفع جامعه باید تحرک علمی- بین‌المللی را به منزله وسیله‌ای برای پیشرفت و نشر

در ماده ۶۴، بر همکاری از طریق شبکه‌های فرارشته‌ای و مراکز برجسته آموزش عالی، استفاده مشترک از دانش در زمینه سیاست‌گذاری علمی و علوم پایه و در ماده ۸۱ بر ارتقا و ترویج همکاری در بین پژوهشگران در سطح جامعه بین‌المللی برای تدوین و اجرای سیاست‌های علمی جامع و ایجاد نظام پژوهش‌های ملی و تعقیب مسیر توسعه پایدار و تحقق اهداف توسعه هزاره تاکید کرده است. همچنین در ماده‌های ۴۵ و ۵۰ این سند به توسعه آموزش عالی و در مواد ۴، ۲۰ و ۷۶ به توسعه و ترویج همکاری‌های بین‌المللی در سطوح کشوری، منطقه‌ای و جهانی اشاره کرده است (Medium..., ۲۰۰۷)؛ که با عنایت به آن‌ها، کشورهای عضو می‌تواند با ایجاد شبکه‌های ارتباطی و انعقاد قراردادهای متقابل دانشگاهی و مراکز آموزش عالی از همکاری‌های علمی بین‌المللی حمایت کنند.

انجمن بین‌المللی دانشگاه‌ها در اقدامی ابتکاری یک برنامه نظرسنجی با عنوان «بین‌المللی سازی آموزش عالی، اقدامات و اولویت‌ها» را برنامه‌ریزی کرد که طی آن پرسش نامه دقیقی برای ۶۲۱ عضو آن انجمن ارسال شد. از این مجموعه ۱۷۶ دانشگاه و مؤسسه آموزش عالی از ۶۶ کشور مختلف به پرسش نامه پاسخ دادند. ۴۲ درصد از دانشگاه‌های پاسخ دهنده اروپایی، ۲۴ درصد آسیایی، ۱۱ درصد آفریقایی و ۹ درصد از خاور دور بودند. در پاسخ به این پرسش که آیا بین‌المللی سازی آموزش عالی اولویت اول و مهم دانشگاه است یا خیر؛ ۷۳ درصد آن را اولویت اول و مهم، ۲۴ درصد تا حدودی مهم و ۲ درصد خیلی مهم نیست و ۱ درصد بدون پاسخ گذاشته‌اند.

همچنین دانشگاه‌ها در بیان اهمیت بین‌المللی سازی آموزش عالی و مزایای آن به شاخص‌های: تبادل دانشجو، مشارکت در پژوهش و آموزش، بالا بردن کیفیت و استانداردهای دانشگاهی، توسعه طرح‌های تحقیقاتی، هم‌پاری در توسعه دانشگاه، افزایش رشته‌های دانشگاهی، افزایش درک و شناخت میان فرهنگی، تبلیغ دانشگاه، ایجاد تنوع برای دانشجویان، افزایش هم‌گرایی در منطقه، آشنایی دانشجویان بومی با مسائل بین‌المللی و ایجاد منابع درآمد جدید اشاره کرده‌اند (Knight, ۲۰۰۳).

کنفرانس جهانی «آموزش عالی در قرن بیست و یکم؛ دیدگاه و عمل» که در سال ۱۹۹۸ میلادی برگزار شد، بر همکاری

یافته و کشورهای در حال توسعه به منظور برطرف کردن نیازهای کلیه کشورها و دست یافتن آن‌ها به پیشرفت.

* اعطای بورس، کمک‌های مالی و ارتقای سطح پژوهشی باید با همکاری و در جهت تدارک برنامه‌ها برای تسهیل در تبادل دانش، ایجاد مراکز پژوهشی علمی با شهرت بین‌المللی به ویژه در کشورهای در حال توسعه، و انعقاد موافقت‌نامه‌های بین‌المللی برای ارتقای ارزیابی و تأمین مالی مشترک طرح‌های بزرگ که باید در دسترس افراد زیادی قرار گیرد، همراه باشد.

- لازم است تمام کشورها به طور موازی و به شیوه‌های بین‌المللی، راهبردها را ترسیم و مقررات نهادی و دستگاه‌های مالی در سطح ملی ایجاد، و یا در صورت وجود در مورد آن‌ها تجدید نظر کنند، به شکلی که در شرایط جدید بتوان نقش علوم را در توسعه پایدار افزایش داد. تدوین سیاست‌های علمی ملی دراز مدت باید با هماهنگی کارگزاران اصلی بخش دولتی و خصوصی انجام پذیرد.

- شایسته است به تبادل فن آوری که موجب پیشرفت توسعه صنعتی، اقتصادی و اجتماعی می‌شود شتاب بیشتری بخشید. این کار از طریق کمک به ایجاد تحرک بیشتر در متخصصان، در دانشگاه‌ها و بنگاه‌ها از یک طرف، و میان کشورها از طرف دیگر و هم‌چنین از طریق کمک شبکه‌های پژوهشی و مشارکت بنگاه‌ها میسر است.

- دولت‌ها و مؤسسه‌های آموزش عالی باید با حمایت از همکاری‌های بین‌المللی، بر روی آموزش علوم مهندسی، آموزش فن آوری و تخصصی و هم‌چنین آموزش حرفه‌ای در سراسر زندگی تأکید بیشتری داشته باشند. باید برنامه‌های آموزشی جدیدی منطبق با تقاضاهای کارفرمایان که برای جوانان نیز جاذبه داشته باشد، تدوین کرد.

- تحول در نیازهای آموزشی جامعه ایجاب می‌کند که نظام‌های آموزش ملی، برنامه‌های تحصیلی، روش‌ها و منابع تعلیم و تربیت، با حفظ برابری میان جنسیت‌های مختلف و با توجه به تنوع فرهنگی مورد بازنگری قرار گیرد. باید تسهیلات لازم را برای پژوهش‌های آموزشی در زمینه آموزش علوم و فن آوری، از طریق ایجاد مراکز تخصصی در تمام جهان و در شبکه قراردادن آن، با همکاری سازمان‌های بین‌المللی ذی-

دانش به منظور استقرار و توسعه همبستگی به مثابه عنصر اصلی جامعه آینده دانش جهانی، مورد تشویق قرار دهند.

- مؤسسه‌های آموزش عالی کشورهای صنعتی بایستی برای همکاری بین‌المللی با هم‌تایان خود در کشورهای در حال توسعه، به ویژه کشورهایی که فقیرند، ترتیباتی را بنیادینند. این همکاری‌ها باید با هدف به رسمیت شناختن درست و عادلانه تحصیلات انجام شده در خارج انجام گیرد.

اجلاس جهانی «علم در سده بیست و یکم؛ تعهدی نوین» که در سال ۱۹۹۹ میلادی برگزار شد و بیانیه نهایی آن بر نکته‌های زیر در امر همکاری‌های علمی بین‌المللی اشاره دارد:

- همکاری منطقه‌ای و بین‌المللی باید متکی بر ظرفیت‌های علمی باشد؛ به نحوی که باعث توسعه عادلانه و موجب گسترش میدان و استفاده از خلاقیت انسان بدون اعمال هیچ‌گونه تبعیضی در قبال کشورها، گروه‌ها و افراد شود. همکاری بین کشورهای توسعه یافته و کشورهای در حال توسعه باید با رعایت اصول دستیابی کامل و آزاد به اطلاعات، انصاف و منافع دوجانبه همراه باشد. تمام تلاش‌ها برای همکاری باید با توجه کامل به تنوع سنت‌ها و فرهنگ‌ها انجام گیرد. دنیای پیشرفته موظف است فعالیت‌های مشارکتی در زمینه‌های علمی را با کشورهای در حال توسعه و کشورهای در حال گذار ارتقا بخشد. در کشورهای کوچک و کمتر پیشرفته حمایت از توسعه انسانی که نسبت به فعالیت‌های ملی در زمینه پژوهش‌های علمی نقاد است، از طریق همکاری منطقه‌ای و بین‌المللی اهمیت ویژه‌ای دارد. وجود نهادهای علمی توسعه یافته از قبیل دانشگاه‌ها که از عناصر لازم برای پرورش دانشمندان در کشورهای مبدا است، ایجاب می‌کند تا با توسل به شیوه‌ها و روش‌های نوین، شرایط مناسبی برای کاهش فرار مغزها و حتی برعکس، گرایش آن‌ها به ماندن به وجود آورند و امکاناتی را جهت اشتغال آنان پس از فراغت از تحصیل ایجاد کنند.

- لازمه پیشرفت علمی استفاده از شیوه‌های همکاری بین دولتی، دولتی و غیر دولتی در سطوح برنامه‌های چند جانبه، ایجاد شبکه‌های پژوهشی و هم‌چنین ایجاد شبکه‌های جنوب-جنوب است. در این راستا انجام اقدام‌های زیر نیز توصیه می‌شود:

* همکاری از طریق مشارکت مجامع علمی کشورهای توسعه

صلاح، فراهم آورد.

- دولت‌ها باید از برنامه‌های منطقه‌ای و بین‌المللی آموزش عالی و شبکه مؤسسه‌های آموزش عالی، به ویژه از همکاری‌های شمال- جنوب و همکاری‌های جنوب- جنوب که راهی است برای کمک به کلیه کشورها، به خصوص کشورهای کوچک و کمتر پیشرفته، به منظور تقویت نیروی بالقوه علمی و فن آورانه حمایت به عمل آورند.

- دولت‌ها، سازمان‌های بین‌المللی و حرفه‌ای ذی صلاح باید به تدوین - و در صورت وجود نسبت به توسعه - برنامه‌های آموزشی برای نخبگان علمی، متخصصان ارتباطات و تمام افرادی که به نوعی در جلب نظر مردم به سوی علم تلاش دارند، اقدام کنند. باید برای ارتقای فرهنگ علمی و دانش بنیادی برنامه‌ای بین‌المللی تدارک دید تا از این طریق دستاوردهای علمی و فن آوری را که مناسب توسعه جوامع محلی و بومی است، به شکلی که به سهولت قابل درک باشد، انتشار داد.

- دولت‌ها باید در ایجاد و یا تعالی خدمات آمار ملی، در مورد آموزش علمی و فعالیت‌های پژوهش و توسعه داده‌های قابل اطمینان برحسب جنسیت و گروه‌های محروم که برای تصمیم‌گیری مؤثر در زمینه علوم و فن آوری لازم است، مساعدت کنند. کشورهای در حال توسعه، برای این منظور، باید از حمایت مجامع بین‌المللی، که در برگزیده استفاده از مهارت‌های فنی سازمان‌های بین‌المللی است، برخوردار شوند.

- کشورهای در حال توسعه و در حال گذار باید وضعیت و شرایط کاری مشاغل علمی، آموزشی و فنی را بهبود بخشند، و با به‌کارگیری دانشمندان برگزیده در ایجاد و برانگیختن استعداد‌های نوین کوشا باشند. هم‌چنین، به منظور ایجاد همکاری با دانشمندان، مهندسان و فن‌آوران که به قصد مهاجرت به کشورهای پیشرفته ترک وطن کرده‌اند، برنامه‌های نوینی ایجاد، یا در صورت وجود، این برنامه‌ها را تقویت کنند.

- دولت‌ها باید، در تمام سطوح، برای دستیابی به نظرهای برتر، در مدت زمان مناسب، که از سوی مجامع علمی بین‌المللی انتشار می‌یابد راه‌کارهایی بررسی و ایجاد کنند. این عمل باید در سطحی کاملاً گسترده و با منابع برتر کارشناسی انجام گیرد. این راه‌کارها باید باز، عینی و شفاف باشد. دولت‌ها باید افکار علمی را،

به‌نحوی که برای عموم قابل دسترسی باشد، منتشر کنند.

- دولت‌ها باید با همکاری مؤسسه‌های وابسته به سازمان ملل و سازمان‌های علمی بین‌المللی، فرایند مشورت علمی بین‌المللی را تقویت کنند. دست‌آورد این فرایند برای ایجاد اتفاقی نظر میان دولتی در سطح منطقه‌ای و جهانی، در مورد اتخاذ سیاست‌هایی برای تضمین اجرای مجامع منطقه‌ای و بین‌المللی ضروری است.

- سازمان‌های دولتی، سازمان‌های بین‌المللی، دانشگاه‌ها و مؤسسه‌های پژوهشی باید مشارکت تمام عیار زنان را در برنامه‌ریزی، جهت‌دهی، مدیریت و ارزیابی فعالیت‌های پژوهشی تضمین کنند. لازم است که زنان در جهت‌دهی به پژوهش‌های اولویت دار، به طور فعال، شرکت کنند.

آموزش عالی و توسعه همکاری‌های علمی بین‌المللی

در عصر «انفجار دانش و فن آوری»، علم و فعالیت‌های مربوط به آن بیش از هر فعالیت دیگری، خصلتی جهانی و بین‌المللی پیدا کرده است، بدین منظور ضرورت برقراری ارتباطی فعال و پویا در تمام عرصه‌های علمی، بیش از هر زمان دیگر احساس می‌شود (شرقی، ۱۳۸۲).

ضرورت توجه به تجارب ملل مختلف برای تدوین برنامه‌های آموزشی، پژوهشی و فن‌آوری و مدنظر قرار دادن واقعیت‌های علمی جامعه و پیشرفت‌های موجود در سطح دنیا در قالب انطباق با نیازهای جامعه، امکان‌پذیری اجرای آن‌ها و پویایی علمی و نیز تشکیل مجامع منطقه‌ای و بین‌المللی با عضویت مؤسسه‌های آموزش عالی مشابه و معتبر دنیا جهت تبادل اطلاعات و استفاده متقابل از دست‌آوردهای آموزشی، پژوهشی و فن‌آوری و هم‌چنین بهره‌مندی از اطلاعات علمی استادان، محققان و متخصصان عالی رتبه و ارائه مطالب تحقیقاتی، نمونه‌هایی از همکاری‌های بین‌المللی است که تمام ملل برای دستیابی به اهداف آموزش عالی خود نیازمند آن هستند (شرقی، ۱۳۸۲).

در یک طبقه بندی کلی می‌توان دلایل بین‌المللی شدن را در چهار زمینه سیاسی، اقتصادی، دانشگاهی و فرهنگی خلاصه کرد. اعتقاد بر این است که آموزش بعد چهارم سیاست خارجی است (Alladin, ۱۹۹۲). به عبارت دیگر؛ همکاری آموزشی به

دیگر ارتقای فعالیت‌های بین‌المللی، به ایجاد هماهنگی در فعالیت‌های بین‌المللی موسسه‌ها و مراکز آموزش عالی مختلف مربوط می‌شود.

راهکارها

همکاری‌های علمی بین‌المللی در حوزه آموزش عالی هنگامی ثمربخش خواهد بود که با توجه به ظرفیت‌های علمی و مزیت‌های نسبی در هر کشور صورت گیرد؛ که در این صورت می‌تواند باعث توسعه عادلانه و گسترش میدان عمل و استفاده از خلاقیت‌ها شود (بزرگمهری، ۱۳۸۳).

ایجاد شبکه‌های پژوهش در سطوح میان دولتی و غیر دولتی و از همه مهم‌تر ترسیم راهبردها و تدوین مقررات نهادی انعطاف‌پذیر از پیش شرط‌های توفیق در بین‌المللی سازی آموزش عالی است. هم‌چنین باید در نظر داشت که بین‌المللی سازی آموزش عالی به عنوان پاسخی برای چالش‌های جهانی، آثار متفاوتی را بر جوامع مختلف بر جای می‌گذارد. تعارض با سنن و ارزش‌های بومی اولین ضربه‌ای است که پدیده جهانی شدن با تزریق ورودی‌های آشوب‌ساز بر پیکره جامعه بی‌دغدغه وارد می‌سازد. در واقع، تقابل مدرنیته و سنن باعث بروز تنش می‌شود. کنار نهادن سنت‌ها و تقلید کورکورانه از ارزش‌ها و الگوهای وارداتی، گزینه‌ای مطلوب و ثمر بخش نیست و بهترین گزینه استخراج یا خلق مفاهیم و ارزش‌های نو از درون سنن و باورهای بومی است (بزرگمهری، ۱۳۸۳).

برای حل این تعارض، اسمالیکز، رئیس مرکز مطالعات فرهنگی و آموزش چند فرهنگی دانشگاه آدلاید استرالیا، اعتقاد دارد که باید نیروهای اندیشمندی که در جوامع سنتی محبوس مانده‌اند، آزاد شوند و اجازه نظریه پردازی یابند تا در پی طرح نظریات جدید، در دو کفه متعارض مقتضیات جهانی و حفظ ارزش‌ها و سنن بومی، راه‌حل‌های سازگار مفید و پویا ارائه دهند. وی مدعی است که آموزش عالی مرجع مناسبی برای ترغیب تبلور سنت است و می‌تواند با انتقال میراث گذشته به طریق انعطاف‌پذیر به نسل‌های جدید، این فرصت را برای هر نسل فراهم آورد تا با پاسخ‌گویی به ورودی‌ها و نیازهای جدید سنن را اصلاح کنند (گاهنامه دفتر همکاری‌های علمی - بین‌المللی، ۱۳۸۰).

منزله نوعی سرمایه‌گذاری برای آینده روابط دیپلماتیک میان ملت‌ها محسوب می‌شود. از آن‌جا که اغلب نخبگان سیاسی از میان دانشگاهیان برگزیده می‌شوند، گسترش اعطای بورس‌های بین‌المللی و پذیرش دانشجویان خارجی به منزله نوعی معرفی فرهنگ و جامعه هر کشور به رهبران سیاسی و مدیران ارشد آینده دیگر کشورهای جهان است. همکاری‌های علمی بین‌المللی دانشگاه‌ها می‌تواند موجب استحکام روابط سیاسی و اقتصادی میان دولت‌ها شود؛ به خصوص در شرایطی که روابط سیاسی و دیپلماتیک رسمی چندان مستحکم نیست.

از نظر اقتصادی عنوان می‌شود که بین‌المللی شدن آموزش عالی می‌تواند اقتصاد ملی کشورها را نجات دهد و باعث افزایش سرعت توسعه علمی آن‌ها شود؛ زیرا در این فرآیند انبوهی از تجارب و پیوندهای اقتصادی ایجاد خواهد شد و تجارت و صنعت علم به منزله یکی از منابع اقتصادی گسترش می‌یابد (Johston and Edelstein, ۱۹۹۳).

از نظر فرهنگی مهم‌ترین کارکرد بین‌المللی شدن آموزش عالی گسترش ارزش‌ها، اصول و معانی فرهنگ ملی کشورها به عرصه بین‌المللی است. استفاده از مبادلات موسسه‌ها و مراکز آموزش عالی می‌تواند به توسعه فرهنگ ملی کشورها کمک کند.

تجارب فعالیت‌های علمی در کشورهای مختلف نشان می‌دهد که هرگونه تحرک در توسعه علمی اعم از آموزشی، پژوهشی و فن آوری و ارتقای کیفی و کمی آن‌ها موکول به همکاری متقابل با کشورهای صاحب علم و فن آوری و هم‌چنین همکاری و توان جذب دانشمندان و متخصصان برجسته‌ای که با جریان علم روز مرتبط هستند، می‌باشد، و زمانی این امکان میسر خواهد شد که شرایط علمی مطلوب به ویژه به لحاظ ارتباطات بین‌المللی برای برگزاری گردهمایی‌های علمی داخلی و خارجی، انعقاد تفاهم‌نامه‌های علمی و فن، جمع‌آوری و تمرکز اطلاعات در عرصه‌های مختلف بین‌المللی، همکاری یا سازمان‌های تخصصی، جذب نیروهای متخصص، عضویت در مجامع علمی بین‌المللی، ترجمه و نشر تازه ترین اخبار و اطلاعات بین‌المللی در این زمینه‌ها تامین شود.

وضعیت آرمانی فعالیت‌های موجود، در این امر نهفته است که نظام آموزش عالی بتواند، تمام رئوس فعالیت‌های بین‌المللی را به صورتی همه جانبه و با کیفیت عمیق، عرضه دارد. بُعد

نتیجه‌گیری

دستیابی به دانش و فن آوری پیشرفته برای برقراری ارتباط بین‌المللی در زمینه‌های مختلف آموزشی، پژوهشی و فن آوری از مهم‌ترین ابزارهای توسعه است و جهانی شدن به معنی فرآیندی اجتناب‌ناپذیر و به سرعت تأثیرپذیر و تأثیرگذار در عرصه‌های فرهنگ، اقتصاد و سیاست، مقوله آموزش عالی را تحت‌الشعاع قرار داده است.

دانشگاه‌ها، موسسه‌های آموزش عالی و مراکز علمی-پژوهشی برای بالا بردن توانمندی‌های خود باید گزینه بین‌المللی شدن آموزش عالی را جدی گرفته و با برنامه‌ریزی، از طریق تقویت همکاری‌های علمی و فن آوری موقعیت فعلی خود را ارتقا بخشند و از شیوه‌های اجرایی کارآمد و معقول با عنایت به ارزش‌های اسلامی، ملی، فرهنگی، اقتصادی، اقلیمی و حتی ایدئولوژی و نیازهای کشور برای پیشبرد آن‌ها مدد جویند.

منابع:

- بزرگمهری، مجید. (۱۳۸۳). مقاله بین‌المللی شدن آموزش عالی، گزینه مناسب در قبال موج جهانی شدن، همایش «آموزش عالی و توسعه پایدار». موسسه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی، جلد دوم، تهران، ایران.
- چکیده گزارش نهایی طرح پژوهشی، تحلیل دانش‌ها و شاخص‌های ارزیابی فرهنگ هنر و ارتباطات در کشورهای مختلف جهان. (۱۳۸۳). هیئت نظارت و ارزیابی فرهنگی و علمی، شورای عالی انقلاب فرهنگی، تهران، ایران.
- شرقی، عبدالعلی. (۱۳۸۴). مقاله استانداردسازی و تدوین معیارها برای توسعه فرهنگی و علمی (شرق آسیا)، همانندیشی فرهنگ شرق آسیا، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران.
- شرقی، عبدالعلی. (۱۳۸۲). مقاله‌های ارتباطات بین‌المللی و توسعه علمی و همکاری‌های علمی - بین‌المللی آموزش عالی، دایره‌المعارف آموزش عالی، بنیاد دانشنامه بزرگ فارسی، جلد اول و دوم، تهران، ایران.
- شرقی، عبدالعلی. (۱۳۸۲). همکاری‌های علمی - بین‌المللی، وظایف، عملکرد، مسایل پیش‌رو، چشم‌انداز و برنامه پیشنهادی، دفتر همکاری‌های علمی - بین‌المللی، وزارت علوم، تحقیقات و فن آوری، تهران، ایران.
- قربانی شیخ‌نشین، ارسلان. (۱۳۸۲). نظام جهانی، جهانی شدن فرهنگ، ماهنامه اطلاعات سیاسی، اقتصادی، خرداد - تیر، تهران، ایران.
- ماهنامه دفتر همکاری‌های علمی - بین‌المللی. (۱۳۸۰). وزارت علوم، تحقیقات و فن آوری، شماره ۵، تهران، ایران.
- کنفرانس جهانی. (۱۹۹۸). آموزش عالی در قرن بیست و یکم؛ دیدگاه و عمل، برگزار کننده: یونسکو، پاریس، فرانسه.
- کنفرانس جهانی. (۱۹۹۹). علم در سده بیست و یکم؛ تمهیدی‌نویس، برگزارکننده: یونسکو، بوداپست، مجارستان.

انجمن بین‌المللی دانشگاه‌ها برای تقویت روند بین‌المللی سازی آموزش عالی، در سند «به سوی قرن همکاری؛ بین‌المللی سازی آموزش عالی» توصیه‌های زیر را ارائه کرده است:

- موسسه‌های آموزش عالی به جای نشان دادن واکنش منفی در قبال ورودی‌های خارجی و متغیرهای برخاسته از جهانی شدن، برای بین‌المللی سازی دست به ابتکار عمل بزنند.

- مراجع سیاست‌گذاری آموزش عالی در کشورها، با حمایت واقعی و مؤثر از مؤسسه‌های دانشگاهی، سیاست‌های روشن و نهادینه برای بین‌المللی سازی آموزش عالی اتخاذ کنند.

- نظام آموزش عالی، دانش‌آموختگانی را تربیت کنند که توانایی صحبت کردن به چند زبان را داشته باشند و ضمن برخوردار بودن از روحیه بین‌المللی قادر به درک مسائل منطقه‌ای و بین‌المللی باشند.

بنابراین، با عنایت به آن چه گفته شد، برای بسترسازی پیش نیازهای بین‌المللی سازی آموزش عالی، تدوین معیارها، شاخصه‌های زیر پیشنهاد می‌شود:

- تجزیه و تحلیل و ارزیابی روند سیاست‌های آموزش عالی و همکاری‌های علمی - بین‌المللی در کشورهای پیشرفته، تازه صنعتی و در حال پیشرفت با تکیه بر سازماندهی مطالعات تطبیقی و آینده نگری

- تعیین شاخص‌های ملی برای ارزیابی فعالیت‌های علمی بین‌المللی (به خصوص در حوزه علوم و فن آوری) در سطوح همکاری‌های دوجانبه و چندجانبه

- تعیین معیارها و شاخص‌های لازم برای تشکیل واحدها و گروه‌های ویژه، جهت رصد تحولات در روند سیاست‌های آموزش عالی

- تدوین اصول راهنما و شاخص‌ها برای تنظیم تفاهم نامه‌ها و قراردادهای برای همکاری علمی - بین‌المللی با هدف انتقال فن آوری

- تدوین اصول راهنما و معیارهای لازم برای بازنگری فعالیت‌ها و تجدید سازمان در زمینه همکاری‌های علمی بین‌المللی برای کلیه مراکز علمی و دانشگاهی

- تدوین شاخص‌ها و معیارهای لازم برای تغییر فرهنگ سازمانی در مرحله بازمهندسی اعم از چارچوب‌های اصلی یا خصوصیت‌های بارز نظام مدیریتی جدید و مدل‌های رفتاری.

U.S.A., No. 1, 2004.

- Johnston, J. and Edelstein, R., Beyond Borders, Washington D. C., American Association College, 1993.

- Knight, J., Internationalization of Higher Education: Practices and Priorities, IAU, Survey, 2003.

- Medium – Term Strategy 2008-20013, 34 C/4, Paris, UNESCO, 2007.

- Van Damme, D., Higher Education in the Age of Globalization, UNESCO/IAU, Globalization and the Market in Higher Education: Quality, Accreditation and Qualificatio, 2002.

- لکنر، داگلاس (۱۳۸۱). نظریه انتقادی جهانی شدن، ماهنامه اطلاعات سیاسی،

اقتصادی، مرداد- شهریور، تهران، ایران.

- مجموعه مقالات همایش آموزش عالی و توسعه پایدار (۱۳۸۳). موسسه پژوهش و

برنامه‌ریزی آموزش عالی، جلد دوم، تهران، ایران.

- Alladin, I., International Cooperation in Higher Education, the Globalization of Universities, Higher Education in Europe, 17, No. 4: 4-13, 1992.

- Altbach, Philip. G., Globalization and the University, Myths and Realities in an Unequa; World, Tertiary Education and Manahemen, Center for International Higher Education, Campaign Hall, Boston College Hestnut Hill, MA 02467,

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

